DOI: 10.59277/AIIGB/2023.62.10

O RELAȚIE DIFICILĂ. SOCIAL-DEMOCRAȚII, COMUNIȘTII ȘI CONFLICTELE POLITICE DIN ROMÂNIA POSTBELICĂ, 1944-1947

Emanuel Copilaș*

Abstract *The Social Democratic Party and the Romanian Communist Party developed a very sinuous and difficult political relation after the events of August 1944. The origins of this relation were complicated since 1921, when the RCP separated itself from the SDP and adhered to the International Bolshevik. This essay briefly pinpoints some of the major divergencies between the two parts that culminated in 1946 with the split of the SDP and, in early 1948, with the dissapearance of the entire social-democratic movement through its absorption within the newly emerged Romanian Workers Party (RWP).*

Keywords: postwar, international tensions, left-wing politics, crisis, political rivalry

Introducere

PSD și desprinderea PCdR în 1921 din el, precum și provocările, respectiv eșecurile prin care a trecut acest partid în perioada interbelică sunt cunoscute[1]. Nu trebuie trecut însă cu vederea faptul că unii membri ai PSD, cum a fost cazul lui Ion Flueraș, au colaborat cu dictatura regală și cu regimul antonescian[2], compromisuri la care comuniștii nu au recurs niciodată și pe care ulterior le-au utilizat pentru a submina PSD din interior. Pe cale de consecință, PSD este caracterizat de Lucrețiu Pătrășcanu drept reprezentant al „unei subțiri pături din aristocrația muncitorească" integrată în „aparatul de stat și în toate instituțiile care reflectează spiritul armoniei și colaborării între capital și muncă"[3]. Cu toate

* Conf. univ.dr., Universitatea de Vest Timișoara; e-mail: emanuel.copilas@e-uvt.ro; https://orcid.org/0000-0002-9026-9243

[1] Nicolae Jurca, *Istoria social-democrației din România*, București, Edit. Științifică, 1994.

[2] Sorin Radu, *Ion Flueraș, 1882-1953. Social-democrație și sindicalism*, București, Edit. Nemira, 2007, p. 266, 275-276; Stelian Neagoe, *Cazul social-democraților români*, București, Edit. Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, 2005, p. 44-48, 50-51; Nicolae Jurca, *op. cit.*, p. 279.

[3] Lucrețiu Pătrășcanu, *Probleme de bază ale României*, S.A.R. București, Atelierele Grafice SOCEC & CO., 1944, p. 216-217. Pentru „legalismul" PSD, vezi și Gheorghe Țuțui, *Evoluția Partidului Social-Democrat din România de la frontul unic la partidul unic, (mai 1944 – februarie 1948)*, București, Edit. Politică, 1979, p. 22.

acestea, nu trebuie neglijată existența unei aripi de stânga importante a partidului care, la finalul anului 1944, proclama PSD drept un partid revoluționar, anticapitalist, nu unul al armoniei sociale[4]. Cu un an mai devreme, PSD trecea deja printr-un proces de reformă internă care se soldează cu înlăturarea de la putere a tuturor liderilor partidului care colaboraseră cu regimul antonescian[5]. Chiar și așa, nemulțumirile PSD față de PCR sunt deja foarte mari încă din toamna anului 1944, social-democrații acuzându-i pe comuniști că utilizează metode politice „fasciste”[6]. Așa cum vom constata, acuza nu este una gratuită, ci reflectă în bună măsură felul în care aripa de dreapta a PSD se raporta la PCR, mai ales prin vocea celui care a fost liderul partidului până în 1946, Titel Petrescu.

PSD și PCR, 1944-1947: colaborare, rivalitate, asimilare

După 23 august 1944, PSD a cunoscut o perioadă de înflorire, ajungând în 1947 la 753.212 membri. În același timp, PSD și PCR erau aliate în cadrul Frontului Unic Muncitoresc (FUM) încă din mai 1944, deși un an mai devreme socialiștii refuzaseră propunerea comuniștilor de a colabora[7] – constituirea frontului fiind o inițiativă a Moscovei în perspectiva deja anticipabilă a consolidării influenței sovietice nu numai în România, ci în întreaga Europă de Est. La pachet cu extinderea aderenței postbelice a partidului vin și presiunile și boicoturile constante din partea comuniștilor locali, care iau decizii în cadrul FUM și FND fără să se consulte cu socialiștii, deși aceștia aveau trei locuri de ministru în cabinetul Groza, două de subsecretar de stat și o influență importantă printre membrii micii burghezii, a muncitorimii și a țăranilor. Este vorba despre miniștrii Ștefan Voitec la Educație, Lothar Rădăceanu la Muncă și Tudor Ionescu la Mine și Petrol, respectiv un subsecretar de stat la Interne și altul la Industrie și Comerț. Primii doi vor fi de altfel principalii susținători ai contopirii PSD cu PCR[8]. În același timp, PSD nemulțumește PCR prin faptul că, în octombrie 1944, nu consideră necesar ca FND să ajungă la guvernare și, prin intermediul lui Titel Petrescu, se opune propunerii de premier din partea FND înaintată de către Pătrășcanu, și anume Groza[9].

În 1945 apar primele propuneri de unificare a celor două partide sub denumirea inițială de Partidul Unic Muncitoresc (PUM). Comuniștii locali erau îngrijorați

[4] Gheorghe Țuțui, *op. cit.*, p. 23-24, 82.

[5] Nicolae Jurca, *op. cit.* p. 299-300.

[6] *Cartea albă a Securității*, vol. I, *23 august 1944 – 30 august 1948*, coord. Mihai Pelin, București, Serviciul Român de Informații, 1997, p. 137.

[7] *23 August 1944. Documente*, vol. I, coord. Ion Ardeleanu, Vasile Arimia, Mircea Mușat, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1984, p. 542; Nicolae Jurca, *op. cit.*, p. 310; Stelian Neagoe, *Cazul social-democraților români*, p. 75-76; Gheorghe Țuțui, *op. cit.*, p. 77.

[8] Nicoleta Ionescu-Gură, *Stalinizarea României. Republica Populară Română 1948-1950: transformări instituționale*, București, Edit. BIC ALL, 2005, p. 27-31.

[9] Gheorghe Țuțui, *op. cit.*, p. 55; vezi și Ioan Hudiță, *Jurnal politic, 25 august 1944 – 3 noiembrie 1944*, București, Edit. Paralela 45, 2006, p. 105-106.

probabil de succesele electorale ale socialiștilor englezi, norvegieni și francezi și doreau să obțină control absolut asupra PSD, desființându-l. Sunt elocvente replicile pe care și le-au adresat în august 1945, cu ocazia unei ședințe purtată în cadrul FUM, Titel Petrescu și Gheorghiu-Dej, referitor la unele probleme de politică internațională, respectiv la strategia cea mai eficientă pe care alianța socialisto-comunistă trebuia să o adopte față de partidele istorice. Referitor la ultimul caz, trebuie menționate oscilațiile PSD înspre țărăniști, care îi îngrijorau și nemulțumeau pe comuniști. Titel Petrescu, de exemplu, care fusese simpatizant al bolșevismului în tinerețe[10] – regretase la un moment dat alianța cu PCR în cadrul guvernelor postbelice, și sperase să poată guverna în scurt timp alături de Partidul Național Țărănesc[11]. De asemenea, liderul PSD ar fi acceptat și să facă parte dintr-un guvern Rădescu care nu includea PCR numai că, la presiunea propriului partid, a renunțat[12]. Iuliu Maniu i-a propus chiar lui Titel Petrescu să devină prim-ministru, caz în care ar fi fost considerat „salvatorul României de comunism"; dând dovadă de discernământ politic, liderul social-democrat refuză[13]. Se confirmă astfel, inclusiv de către lideri țărăniști, ceea ce PCR va afirma, într-un limbaj desigur contondent și propagandistic, la adresa liderului social-democrat: Titel Petrescu era în mod lipsit de echivoc antisovietic și anticomunist, fiind însă nevoit să se arate mai conciliant din cauza PSD per ansamblu, în special a membrilor de partid care înclinau spre stânga[14].

În politica externă, Titel Petrescu se arătase entuziasmat de doctrina Truman – ca de altfel marea majoritate a populației – și spera ca presiunile puterilor occidentale asupra guvernului român să se concretizeze prin înlăturarea cabinetului Groza și slăbirea alianței PSD-PCR, oferind social-democraților oportunitatea unei noi formule de guvernare, din care presiunile comuniste vor fi dispărut[15]. Liderii PCR nu erau străini de simpatiile și intențiile conducătorului social-democrat. Gheorghiu-Dej încerca să-i atragă atenția lui Titel Petrescu să nu se angajeze într-o politică riscantă, pentru că va avea numai de pierdut.

„Trebuie să știți că nu va tolera U.R.S.S. un regim, la granița ei, decât unul în care are deplină încredere, supere-se englezii și americanii... că dacă nu-l recunosc

[10] Nicolae Jurca, *op. cit.*, p. 116.

[11] Burton Y. Berry, *Romanian Diaries, 1944-1947*, Iași, Oxford, Portalnd, The Center for Romanian Studies, 2000, p. 151-183, 181; vezi și Ioan Hudiță, *Jurnal politic, 25 august 1944 – 3 noiembrie 1944*, p. 83-84, 87.

[12] *Un sfert de veac de urmărire: documente din dosarele secrete ale generalului Nicolae Rădescu*, ed.: Monica Grigore, Oana Ionel, Dragoș Marcu, București, Edit. Enciclopedică, 2004, p. 68.

[13] Stelian Neagoe, *Cazul social-democraților români*, p. 78, 83, 89, 91.

[14] Ioan Hudiță, *Jurnal politic, 1 ianuarie – 24 august 1944*, București, Edit. Roza Vânturilor, 1997, p. 225, 306.

[15] Stelian Neagoe, *Cazul social-democraților români*, p. 85-88; Dinu Giurescu, *Cade Cortina de Fier. România, 1947. Documente diplomatice*, București, Edit. Curtea Veche, 2002, p. 126; Elizabeth Hazard, *Cold War Crucible: United States Foreign Policy and the Conflict in Romania, 1943-1953*, New York, Columbia University Press, 1996, p. 122.

Anglia și America, apoi n-au recunoscut U.R.S.S 25 de ani, vorbind așa ca socialist... Englezii și americanii au ce pierde în România, noi nu avem ce pierde la ei. Noi nu avem sonde și capitaluri investite în America și Anglia, ci ei la noi, [...] și se prea poate într-o bună zi ca poporul nostru să se supere pe acești americani... Noi avem marele avantaj să fim vecini cu marea și puternica U.R.S.S., cu unicul Stat socialist din lume; ce ar fi fost oare dacă am fi fost în situația grecilor sau în situația oamenilor care trăiesc în teritorii controlate de reprezentanții celorlalte democrații?... Noi încă n-am discutat în această privință și, la întruniri, nu ne-am ocupat de principiile înalte „democratice" ale celor de la Londra și Washington. Ne place să privim mai mult interesele noastre românești și ele au cerut acest Guvern de concentrare"[16].

Revenind la chestiunile de politică internă, social-democrații argumentau în favoarea cooperării cu partidele istorice, ai cărei membri puteau fi integrați astfel în PSD și ulterior în FUM. PNȚ nu trebuie persecutat și nici Maniu transformat într-un martir politic, atrăgea atenția Titel Petrescu; prin uzură politică fină, dar sistematică, partidul putea fi „dezagregat" încetul cu încetul[17]. Dar Dej și Ana Pauker nu sunt convinși că așa stau lucrurile. „Nu te-am văzut niciodată deschizând gura împotriva lui Maniu și Brătianu, ca socialist moderat; o singură dată nu te-am văzut luând atitudine împotriva categoriei celei mai conservatoare, celei mai reacționare din țara noastră", vitupera Dej. În loc să întărească FUM, strategia social-democrată de tolerare tactică a opoziției o făcea pe aceasta (să nu uităm că aceasta reprezenta aproximativ 80% din electoratul românesc) să își pună speranțele în social-democrați ca alternativă politică la comuniști[18]. „În punctul dvs. de vedere despre socialism s-au strecurat asemenea păreri că miroase mai degrabă a politicianism decât a socialism. Se împacă așa socialismul cu Evanghelia, cum se împacă munca cu capitalul, cum se împacă focul cu apa. Asta poate doar pe proști să-i înșele". Însă nici liderul social democrat nu se lasă mai prejos: „Eu cred că-s mai socialist ca voi, care faceți mai mult oportunism". Situația se precipită, și Dej devine agresiv verbal: „[...] când s-o pune chestia înfăptuirii societății socialiste, Titel, ține minte ce-ți spun eu acuma: așa ai să fugi de socialism ca dracul de tămâie. N-are nimic comun socialismul cu concepția ta [...]"[19].

Dincolo de principiile teoretice socialismului, interpretabile în numeroase direcții, se aflau imperativele politice ale unei situații de criză, în care orice decizie greșită putea avea consecințe mai grave și mai impredictibile ca de obicei, și în care atât PSD cât și PCR încercau să manevreze lucrurile în direcția intereselor politice ale fiecărui partid în parte, nu în direcția intereselor FUM, o alianță, așa cum se poate constata, mai degrabă conjuncturală și nesustenabilă pe termen lung.

[16] Stelian Neagoe, *Cazul social-democraților români*, p. 217.

[17] La rândul lor, partidele istorice fac demersuri pentru dezbinarea PSD. Gheorghe Țuțui, *op. cit.*, p. 107-110.

[18] Stelian Neagoe, *Cazul social-democraților români*, p. 218.

[19] *Ibidem*, p. 219.

După cum îi spunea Pătrășcanu lui Maniu într-o ședință de guvern din septembrie 1944, „fiecare pas pe care îl facem este interpretat și cântărit”[20]. Ținând cont de acest ultim aspect, rechizitoriul pe care îl face Dej liderului social-democrat crește în intensitate, devenind o critică ireconciliabilă a PSD:

„Ai început să înghiți partizanii lui Maniu și Brătianu; sunt obligat să recunosc că ai avut succes cu acești oameni ai lui Maniu și Brătianu, dar mă tem ca nu cumva, tot înghițind la membri național-țărăniști și liberali, să nu te umfli așa tare, că ai să pocnești într-o bună zi și nu va trebui decât un ac comunist să pocnească acest balon. Căci pentru oameni care vorbesc despre socialism, dar care uneltesc împotriva unității clasei muncitoare și nu fac nimic pentru restabilirea F.U.M.-ului și unității politice a clasei muncitoare, dar și ai poporului întreg, indiferent dacă aceasta se petrece conștient sau inconștient. Eu spun singur că dacă am să iau un ciocan, să-ți trag un ciocan să-ți sparg capul, dacă o fac dinadins sau din greșeală, nu te doare capul? Capul nu ar rămâne crăpat? Inconștient sau conștient, lucrând împotriva F.U.M.-ului, ești un dușman al clasei muncitoare. [...].

Sunt partizanul adâncirii F.U.M.-ului, creării condițiunilor prealabile unității clasei muncitoare pentru această luptă. Însă nu prin înțelegeri cu Maniu și Brătianu. Azi spun părerea mea deschis, sincer. D-ta te-ai făcut un moment instrumentul lui Maniu și Brătianu, al acelor elemente care doresc subjugarea economică, politică și socială a țării noastre, doresc împiedicarea adâncirii regimului democratic la noi în țară, a acelora care se tem că procesul acesta duce tocmai la socialism”[21].

Datorită faptului că Lothar Rădăceanu și Ștefan Voitec, secretarii generali ai partidului, pun tot mai multe presiuni asupra președintelui PSD, Titel Petrescu[22], acesta convoacă în primăvara anului 1946 un congres extraordinar al PSD având ca unic subiect de dezbatere participarea pe liste comune cu PCR la alegerile din toamnă sau nu. Deja infiltrat masiv de comuniști[23] – nu trebuie să neglijăm însă nici atmosfera politică generală, care predispunea la simpatii (și oportunități) de stânga tot mai accentuate – marea majoritate a membrilor congresului au decis participarea la alegeri pe liste comune cu PCR. În felul acesta, sperau comuniștii locali, se va suplini oarecum și lipsa de popularitate electorală a PCR[24]. Au existat

[20] *23 August 1944. Documente*, vol. III, coord. Ion Ardeleanu, Vasiel Arimia, Mircea Mușat, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1985, p. 81.

[21] Stelian Neagoe, *Cazul social-democraților români*, p. 220-221, 312-315.

[22] *România. Viața politică în documente, 1945*, ed. Ioan Scurtu, București, Arhivele Statului din România, 1994, p. 454-458.

[23] În martie 1945, Serviciul Special de Informații, viitoarea Securitate, aprecia că aripa de „dreapta” a PSD, condusă de Titel Petrescu, are mai mulți aderenți și dă dovadă de mai multă capacitate organizatorică decât aripa de „stânga” a „grupului Rădăceanu-Voitec”. Faptul că un an mai târziu marea majoritate a membrilor PSD decid ca partidul să candideze la alegerile din toamnă pe liste comune cu PCR, în ciuda opoziției explicite a lui Titel Petrescu față de un astfel de demers, oferă măsura unei „prelucrări” comuniste intense. Vezi *România. Viața politică în documente, 1946*, ed. Ioan Scurtu, București, Arhivele Statului din România, 1996, p. 125-128; Nicolae Jurca, *op. cit.*, p. 360-361.

[24] Stelian Neagoe, *Cazul social-democraților români*, p. 92; Gheorghe Țuțui, *op. cit.*, p. 30, 95-96; Gh. Țuțui, A. Petric, *Frontul Unic Muncitoresc în România*, București, Edit. Politică, 1971, p. 113-121; Stelian Neagoe, *Istoria politică a României, 1944-1947. Crestomația tranziției dintre două dictaturi*, București, Edit. Noua Alternativă, 1996, p. 349-355.

chiar și violențe la adresa unor socialiști care votaseră pentru liste separate, un membru al partidului fiind ucis de către un fost legionar încadrat în PCR[25]. Nemulțumit, Titel Petrescu se retrage din PSD și înființează Partidul Socialist Independent (PSDI), un partid bazat mai degrabă pe prestigiul său personal decât pe o infrastructură și o logistică funcționale. Majoritatea întâlnirilor de partid aveau loc, de exemplu, la reședința acestuia. Concomitent, PCR obstrucționa sistematic activitatea PSDI, considerat acum un partid burghez, aproape cu nimic diferit de partidele istorice reacționare. Cu ocazia alegerilor din noiembrie, partidul nu a reușit să strângă nici măcar 2% din voturi. După această dată, partidul devine din ce în ce mai irelevant. La începutul lunii martie a următorului an, peste 2000 de „titeliști" fuseseră arestați, fapt care punea efectiv partidul în imposibilitatea de a își desfășura în mod normal activitățile. La fel ca liderii partidelor istorice, și pentru că nici nu îi mai rămăseseră prea multe alternative, Titel Petrescu se adresează reprezentanților americani și britanici din România pentru ajutor dar, evident, nu obține succesul scontat[26].

Din păcate, în PSD au existat manifestări izolate de antisemitism, probabil din perspectiva alianței dificile pe care partidul o avea cu PCR reproducând, în acest fel, clișeele mai sus amintite. În același timp, în Banat, foarte mulți dintre membrii PSDI s-au alăturat așa-numitei „rezistențe din munți", aceasta fiind, așa cum urmează să vedem, dominată ideologic de legionari, în cadrul unui proces de radicalizare politică progresivă deși, în anumite astfel de grupuri de rezistență armată, legionarii erau întâlniți în proporții destul de mici[27].

Continuând, în PSD se depun tot mai multe diligențe în vederea unificării cu PCR, simultan cu anumite tendințe de apropiere de PSDI și de reintegrare a acestuia în PSD[28]. Membri de partid care se opun sau sunt bănuiți că s-ar opune unificării sunt excluși din partid. Gheorghiu-Dej îi atrage la un moment dat atenția lui Lothar Rădăceanu cum că marea „masă" a membrilor PSD nu se deosebesc ideologic de membrii PNȚ, la care Rădăceanu răspunde că e vorba doar de un apendice al partidului, pe care PSD îl are oricum sub control. Tendențiozitatea și nuanțele nu le scăpau însă nici unuia. De aici și până la acuza PSD că este infiltrat de legionari nu mai era decât un singur pas. În plus, liderii comuniști sunt deranjați de monarhismul afișat al socialiștilor, care ar fi afișat peste tot portrete ale regelui și ar fi început orice ședință cu imnul monarhist[29]. Așa cum recunoștea fățiș în

[25] Dinu Giurescu, *Imposibila încercare. Greva regală, 1945. Documente diplomatice*, București, Edit. Enciclopedică, 1999, p. 337.

[26] Nicoleta Ionescu-Gură, *op. cit.*, p. 32-45; Dinu Giurescu, *Imposibila încercare*, p. 360-362; *România. Viața politică în documente, 1946*, p. 143-145, 347, 560-562.

[27] Viorel Bălțoi, *Instaurarea regimului comunist în Banat în perioada 23 august 1944 – 30 decembrie 1947*, Timișoara, Edit. de Vest, 2014, p. 132.

[28] *România. Viața politică în documente, 1947*, ed. Ioan Scurtu, București, Arhivele Statului din România, 1994, p. 133.

[29] Stelian Neagoe, *Cazul social-democraților români*, p. 68. În perioada interbelică însă, PSD a organizat demonstrații împotriva regimului monarhic și în favoarea republicii. Vezi Ioan Scurtu, *Monarhia în România, 1866-1947*, București, Edit. Danubius, 1991, p. 71-72, 90; Nicolae Jurca,

1945 un membru al PSD, „Noi toți suntem regaliști”[30]. La fel ca PSDI, și PSD este „feliat” politic, deși reprezintă teoretic aliatul cel mai de încredere al PCR din cadrul FUM și FND. Socialiștii încep să fie scoși din sindicate și din administrație iar în 1947, conform noii legi a „raționalizării forței de muncă”, foarte mulți membri ai partidului devin șomeri. În sfârșit, în septembrie 1947 are loc un congres comun al PSD și PCR având misiunea de a elabora procedurile necesare fuzionării celor două partide, iar în februarie 1948 ia naștere PMR care susține cu această ocazie și primul său congres[31].

Mai mult, socialiștii români recunoșteau ascendentul ideologic al socialismului european și încurajau persoane cu vederi procapitaliste să se înscrie în partid, capitalismul fiiind considerat, în acele momente, un sprijin de neocolit pentru reconstrucția țării[32]. În vara anului 1945, când administrația Truman nu mai recunoaște guvernul Groza, Titel Petrescu afirmă, așa cum am constatat deja, că guvernul României trebuie recunoscut și de americani și de britanici, nu numai de sovietici, chiar dacă PSD sprijină în „unanimitate” guvernul Groza[33]. Iar în martie 1946, cu ocazia lansării manifestului de la constituirea PSDI, Titel Petrescu a făcut o declarație care cu siguranță nu a fost pe placul sovieticilor:

Nu știm cine a conceput groaznica idee de a împărți lumea întreagă – deci și țara noastră – în două tabere: pentru sau contra puternicului nostru vecin de la răsărit, U.R.S.S.

Păstrăm convingerea fermă că țara nu trebuie să fie silită a alege între cele două părți, azi când se cere unitatea tuturor celor care au câștigat sângerosul război.

Pentru a scăpa de această nefericită alternativă nu se deschide decât un singur drum: acela al social-democrației internaționale. Civilizația modernă a creat între toate națiunile o solidaritate de neînlăturat.

Organizarea păcii și acțiunea de reconstrucție atât pe plan național cât și pe cel internațional, trebuie întreprinse de pe acum printr-o sforțare comună de înțelegere și colaborare a tuturor popoarelor, mari și mici[34].

În situația geopolitică existentă în acel moment în Europa de Est, orice poziționare abstract-umanitară și obiectivă de acest gen demonstra, în viziunea dihotomică sovietică, viziune impusă de fapt de structura bipolară a însuși Războiului Rece aflat pe atunci în fază incipientă – o pactizare de fond cu noul

op. cit., p. 221. După 1948, în exil, foști lideri social-democrați cum ar fi Iancu Zissu susțineau că monarhia fusese desființată abuziv și că nu se poate imagina niciun posibil viitor postcomunist al țării în absența readucerii dinastiei de Hohenzollern pe tron. Vezi Eugen Gabor, *Social-democrația în Europa Centrală și de Est și Europa Mediteraneană în perioada de tranziție. Un studiu comparativ: România, Ungaria, Spania și Grecia*, teză doctorală nepublicată, București, Școala Națională de Studii Politico-Administrative, 2020, p. 230-231.

[30] Petre Țurlea, *Procesul Organizației „T”*, București, Edit. Libra, 2000, p. 157.

[31] Nicoleta Ionescu-Gură, *op. cit.,* p. 45-65.

[32] Dinu Giurescu, *Imposibila încercare*, p. 248.

[33] *Ibidem*, p. 293-294.

[34] *România. Viața politică în documente, 1946*, p. 141.

inamic, imperialismul american. Încă o dată, Gafencu rezumă perfect situația: „în împrejurările de azi nu există și nu poate exista o «a treia forță»! Ideea pare frumoasă, dar nu are niciun înțeles. Comunismul, sprijinit de Moscova și îndrumat de Moscova, este o forță. Și anticomunismul – dacă își găsește o formă potrivită de exprimare - poate fi o forță. Între aceste două puteri nu mai e însă loc pentru nimic”[35]. Naivitatea politică a lui Titel Petrescu este de altfel amintită și criticată constant de către liderul țărănist Ioan Hudiță[36], respectiv în presa țărănistă a perioadei[37]. Mai mult, Hudiță nu manifestă nicio rezervă în a îl caracteriza foarte peiorativ pe Titel Petrescu, utilizând, pe lângă mai sus amintitul „naiv”, apelative ca „fricos”, „nepriceput”, „ridicol”, „idiot”, „bleg”, „dobitoc sinistru” sau „prost”[38]. Motivele condescendenței lui Hudiță nu țin numai de niște aprecieri generale ale calităților politice ale lui Titel Petrescu. Unele dintre ele sunt foarte concrete, cum ar fi, pe lângă oscilarea politică a PSD, care ar dori să se apropie ocazional de PNȚ (în privința reformei agrare, de exemplu[39]), dar se teme de represalii din partea comuniștilor – concurența politică pe care PSD o făcea PNȚ, căutând să recruteze muncitori țărăniști[40]. În plus, se pare că liderul social-democrat ar fi emis tacit, în vara anului 1945, pretenții la funcția de prim-ministru într-un eventual guvern rezultat în urma demiterii guvernului Groza, odată cu declanșarea „grevei regale”[41].

Concluzii

Odată procesul de verificare al membrilor PMR declanșat în 1948, majoritatea foștilor socialiști erau îngrijorați pe bună dreptate că vor fi excluși din partid ca „«elemente [...] mic burgheze, chiabure sau intelectuale [...]. În general

[35] Grigore Gafencu, *Politica în exil, 1942-1957*, București, Edit. Oscar Print, 2000, p. 226.

[36] Ioan Hudiță, *Jurnal politic, 1 februarie 1943 – 31 decembrie 1943*, București, Edit. Comunicare.ro, 2010, p. 142-143, 330; Idem, *Jurnal politic, 25 august 1944 – 3 noiembrie 1944*, p. 118-124, 188-190, 217-218, 270, 276, 320-321; Idem, *Jurnal politic, 7 martie – 2 august 1945*, București, Edit. Comunicare. ro., 2012, p. 271-275, 301, 306; Idem, *Jurnal politic, 1 septembrie – 31 decembrie 1946*, Târgoviște, Edit. Cetatea de Scaun, 2015, p. 239; vezi și Elizabeth Barker, *Truce in the Balkans*, London, Percival Marshall, 1948, p. 134, 141, 143; Ioan Hudiță, *Jurnal politic, 13 mai – 18 august 1947*, Târgoviște, Edit. Cetatea de Scaun, 2015, p. 117, 278-279.

[37] Nicolae Carandino, *Rezistența, prima condiție a victoriei. Articole politice apărute în „Dreptatea”, (1944-1947)*, București, Edit. Fundației Pro, 2000, p. 189-190.

[38] Ioan Hudiță, *Jurnal politic, 4 noiembrie – 6 decembrie 1944*, București, Edit. Dominor, 2007, p. 126-237-238, 243, 270, 276-277, 307-308, 320-321; Idem, *Jurnal politic, 3 august – 31 decembrie 1945*, București, Edit. Comunicare. Ro, 2012, p. 94-95, 109-110, 143, 156, 199, 219-221, 274-275; Idem, *Jurnal politic, 1 ianuarie – 25 aprilie 1946*, București, Edit. Semne, 2013, p. 181, 183, 187, 197, 199-200, 203, 291, 347-348, 385, 413.

[39] Ioan Hudiță, *Jurnal politic, 7 decembrie 1944 – 6 martie 1945*, București, Edit. Dominor, 2008, p. 367.

[40] Ioan Hudiță, *Jurnal politic, 4 noiembrie – 6 decembrie 1944*, p. 87-88.

[41] Ioan Hudiță, *Jurnal politic, 3 august – 31 decembrie 1945*, p. 46.

toți se consideră victime ale regimului și comuniștilor, iar Congresul P. M. R. este socotit ca o ceremonie funerară în care va fi înmormântat P.S.D. și elementele socialiste de dreapta»”[42].

În mai 1948 Titel Petrescu este arestat. Conducerea PSDI este preluată de Dan Romulus și Ilie Predaru dar, un an mai târziu, întreg comitetul executi al partidului este arestat pe motiv că ar fi încercat să ia legătura cu Internaționala Socialistă. În 1952 Titel Petrescu este condamnat împreună cu alți membri importanți ai PSDI. Acesta primește închisoare pe viață dar este eliberat în 1955, când laburiștii englezi fac presiuni asupra lui Nikita Hrușciov în acest sens. În scurt timp sunt eliberați și ceilalți lideri socialiști, departe de a mai constitui acum o amenințare pentru PMR. După eliberare, Titel Petrescu nu a mai inițiat activități politice, dar chiar și așa a fost izolat prin toate mijloacele posibile, inclusiv față de cercul de prieteni intimi. Va muri în 1957 în urma unui infarct[43]. Odată cu el va dispărea și amintirea unui partid socialist independent, partid care, în contextul tulbure al politicii postbelice, așa cum s-a întâmplat și în alte state est-europene, nu prea avea nicio alternativă în afara contopirii cu partidele comuniste locale.

[42] Nicoleta Ionescu-Gură, *op. cit.*, p. 66.
[43] *Ibidem*, p. 66-82.